

УДК 378.011.3.018.4-051:75

Даниско О. В.

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ПРАКТИКУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито сутність змішаного навчання, визначено його характерні особливості, окреслено освітній потенціал і переваги використання у закладах вищої освіти. На основі аналізу та узагальнення наукової літератури з'ясовано, що у новітніх умовах актуалізується потреба упровадження змішаного навчання як інноваційної моделі організації освітнього процесу та важливої передумови забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: змішане навчання, професійна підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, інноваційні технології.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Невпинний соціально-економічний прогрес, стрімкий технологічний розвиток детермінують зміни у всіх сферах суспільного буття і, насамперед, в освіті. Як вказують дослідники О. Михайленко та Т. Блейон, у постіндустріальному суспільстві конкуренція і розвиток технологій прискорюються такими темпами, що визначити заздалегідь набір знань, необхідних на роки вперед, стає практично неможливо [5]. Відтак у контексті глобальних тенденцій саме на освіту покладається роль провідника інноваційних змін в умовах переходу від знаннєвої до компетентнісної освітньої парадигми. Зокрема, Міністр освіти України Л. Гриневич наголошує, що нова українська школа передбачає три основні компоненти – новий зміст освіти, нові методики навчання та нове освітнє середовище, а отже, за її словами, одним з найсуттєвіших викликів сьогодення є надання вчителям нових знань [6]. Це підтверджує, що ключовими агентами змін стають заклади вищої освіти, на яких покладається місія підготовки нової генерації педагогів, здатних до пошуку нових знань, продукування нестандартних рішень. Реалізація означених перетворень потребує пошуку і впровадження інноваційних, більш диверсифікованих технологій, форм та засобів організації освітнього процесу.

У розвинених країнах світу новітньою освітньою стратегією, що дозволяє здійснювати професійну підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до прийняття самостійних рішень, креативного мислення, новаторства, вважається змішане навчання. Зокрема, відзначаючи інноваційний та інтегративний характер змішаного навчання, Ч. Дзюбан, Дж. Хатман, П. Москаль потрактовують його як педагогічний підхід, в основі якого – "фундаментальний редизайн (оновлення, модернізація – О.Д.) традиційної навчальної моделі" [13, с. 3]. Упродовж останніх років використання моделей та технологій змішаного навчання набуває все більшої популярності як у закладах загальної середньої освіти, так і в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для нашого дослідження важливе значення мають наукові праці, в яких розглянуто проблеми реформування вищої педагогічної освіти в Україні (В. Андрущенко, І. Зязюн, М. Євтух та ін.); теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури (Л. Сущенко, Т. Круцевич, Б. Шиян та ін.); теоретико-методичні аспекти змішаного навчання (С. Березенська, В. Кухаренко, О. Рибалко та ін.); досвід упровадження технологій змішаного навчання в освітню практику закладів вищої освіти (К. Бугайчук, О. Зимовець, А. Стрюк та ін.), формування інформаційно-комунікаційного середовища у закладі вищої освіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (Г. Генсерук, Л. Денисова, А. Молдован та ін.). Відзначимо окремі публікації вітчизняних науковців Г. Шандирось, В. Шандирось, в яких обґрунтовано перспективність змішаних форм навчання у професійній підготовці фахівців з фізичної культури і спорту. Отже, незважаючи на потужний масив наукових розвідок, проблема актуальності та доцільності упровадження змішаного навчання в практику підготовки вчителів фізичної культури не була предметом системних наукових досліджень, що й зумовило вибір теми нашої статті.

Мета статті полягає у теоретичному узагальненні особливостей змішаного навчання та визначенні актуальності й доцільності його впровадження в практику підготовки майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних закладах вищої освіти.

Завдання дослідження. 1. Визначити сутність поняття "змішаного навчання" як інноваційної освітньої практики.

2. Узагальнити можливості організації освітньої взаємодії в умовах змішаного навчання, що можуть бути використані у практиці професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

3. Обґрунтувати актуальність і доцільність упровадження змішаного навчання у процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Змішане навчання (англ. *blended learning*) як інноваційна освітня практика набула розвитку на початку нового XXI століття і є, насамперед, здобутком зарубіжної педагогіки. Так, вже у 1920/30-х роках американські школи активно використовували електронну переписку для спілкування викладачів і учнів, а в 1970-х роках така форма взаємодії учасників освітнього процесу стала практикуватися в більшості відкритих світових університетів [3; 15]. Детермінантами проникнення нової концепції організації навчального процесу в сучасну освітню парадигму стали, по-перше, стрімкий технологічний розвиток (і, зокрема, інформаційно-комунікативних мережевих та цифрових технологій); по-друге, доступність швидкісного інтернету; по-третє, зростання популярності дистанційного та електронного навчання в умовах глобалізації, інтенсифікації та цифровізації суспільних відносин.

У сучасній науковій літературі на позначення сутності поняття "змішане навчання" також використовують терміни "комбіноване навчання", "гібридне навчання", "інтегроване навчання", "гнучке навчання". Існування різних дефініцій на позначення одного явища підкреслює його багатозначність і комплексний характер, адже згідно із сучасними уявленнями, змішане навчання поєднує елементи очного, дистанційного, електронного, мобільного, мережевого та віртуального навчання. Зокрема, П. Макгрей дає дворівневе визначення даному феномену. У більш широкому сенсі під "змішаним навчанням" дослідник розуміє сформульовані рамки онлайн курсу, що поєднують синхронні зустрічі й мережеві технології з асинхронними роботами і можливими очними зустрічами. У вузькому сенсі, по-перше, це широко використовувана форма, в якій студенти відвідують аудиторні заняття і беруть участь в асинхронних онлайн видах діяльності; по-друге, це поєднання елементів традиційного й онлайн курсів; по-третє, розміщення у веб-середовищі переважної частини навчального матеріалу з його подальшим обговоренням у рамках планової та педагогічно апробованої структури [Цит. за: 9].

Найбільш повне визначення терміну "змішане навчання", на наш погляд, сформульовано американськими дослідниками М. Хорном та Х. Стаккер, що розглядають його як "формальну освітню програму", в якій студент під контролем викладача навчається "частково онлайн, з можливістю контролювати час, місце, шлях та / або темп навчання; частково – очно у навчальній аудиторії; а пов'язані між собою модальності індивідуальної освітньої траєкторії в межах теми або курсу забезпечують комплексний характер пізнання" засобами інформаційно-комунікативних технологій [16, с. 34]. Отже, визначальною характеристикою змішаного навчання є те, що воно передбачає елемент часткового контролю студентом "часу, місця, шляху і / або темпу навчання" [14, с. 5]; при цьому матеріал, що вивчається онлайн, має доповнювати і поглиблювати зміст аудиторних занять і навпаки, а також забезпечувати формування нового індивідуального пізнавального досвіду студента. Саме завдяки можливості студентів визначати час, місце, швидкість і модальність опрацювання матеріалу, процес навчання не обмежується тижнем або семестром; аудиторіями закладу освіти; змістом лекцій, методами навчання та способами засвоєння, оскільки інтерактивне та адаптивне навчання зорієнтоване на інтереси й потреби конкретного студента, а не на усереднений загаль, а отже, є персоналізованим та особистісно-зорієнтованим.

Таким чином, змішане навчання ми розглядатимемо як ресурсно-орієнтоване навчання, що дозволяє поєднувати ефективні форми, засоби та методи очної (безпосередньої), комп'ютеро-опосередкованої та дистанційної освітньої взаємодії, і забезпечує формування академічної саморегуляції студентів.

У контексті нашого дослідження важливо відзначити, що змішане навчання як інноваційна стратегія організації освітнього процесу була зорієнтована на задоволення освітніх потреб осіб, які з певних причин (географічна віддаленість, стан здоров'я, режим праці тощо) не могли відвідувати аудиторні заняття згідно з розкладом, але водночас потребували безпосередньої підтримки та контролю рівня навчальних досягнень. Поряд із цим, використання змішаного навчання дозволило здійснювати професійну підготовку фахівців, майбутня діяльність яких передбачала сформованість конкретних практичних умінь та навичок (наприклад, лікар, військовий, перукар тощо), що не могла бути забезпеченою в умовах дистанційного навчання.

Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури також значною мірою зумовлюється високим рівнем сформованості у них рухових навичок, способів виконання, засвоєнням техніки рухових дій, фізичних вправ, а відтак потребує багаторазового вправлення. Актуальною є думка дослідників [4; 11] про те, що майбутній учитель фізичної культури повинен уміти на високому методичному рівні зорганізувати не лише уроки фізичної культури, а й фізкультхвилинки і фізкультпаузи, ранкову гімнастику, години здоров'я, спортивні години у групах продовженого дня, фізкультурно-спортивні свята та змагання, роботу спортивних секцій і гуртків тощо. Відтак, першочерговим завданням фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури має стати "удосконалення його фізичних та спортивних умінь і навичок, загальної фізичної форми, що є прикладом для учнів й основою трансляції високих ідеалів і фізичних кондицій на власному прикладі" [11]. Такі рухові та технічні вміння і навички виконання конкретних функціональних завдань можна сформувати

лише у процесі безпосередньої навчальної взаємодії, що потребує присутності студента на практичних / лабораторних заняттях у закладі освіти з метою спортивно-педагогічного вдосконалення.

Водночас, частина студентів денної форми навчання (за нашими спостереженнями 15-20 %), які обрали напрям підготовки 014.11 Середня освіта (фізична культура), вже від моменту вступу поєднують навчання у закладі вищої освіти зі спортивною кар'єрою. Це, зокрема, передбачає участь студентів у навчально-тренувальних зборах, виступах у змаганнях різного рівня, які, по-перше, не завжди релевантно корелюються з графіком освітнього процесу у ЗВО; по-друге, зазвичай вимагають тимчасової відсутності студента на аудиторних заняттях. Відзначимо також, що до моменту закінчення бакалавріату кількість студентів, яким доводиться поєднувати навчання з професійною діяльністю, значно збільшується. Так, за даними досліджень аналітичного центру CEDOS, 37 % студентів магістратури і спеціалітету працюють із частковою зайнятістю і 10 % – з повною. Віддалена робота, часткова зайнятість та ненормований робочий день приваблюють студентів, які мають зважати на розклад занять та завантаженість в університеті [10].

Поряд із цим підкреслимо, що сьогоденні студенти належать до нового, так званого "цифрового покоління" – "міленіали" або "покоління Z" (які народилися після 1995 р. у часи, коли доступ до сучасних цифрових технологій вже був нормою, вирости в епоху смартфонів, і більшість із них не уявляє життя без соціальних мереж та вільного доступу до інформації) [8; 12]. Погоджуємося з думкою К. Амосової про те, що такі студенти орієнтовані у навчанні на практичні аспекти, інтерактив з використанням сучасних технологій та ігрових елементів; навчання методом "проб і помилок", самостійний пошук інформації в Інтернеті і водночас групову пізнавальну комунікацію. Як вказує дослідниця, в освітньому процесі з міленіалами потрібно залучати сучасні дидактичні підходи, такі як, "проблемне навчання" ("*problem-based learning*"), "навчання в команді" ("*team-based learning*"), розвивати гнучкі навички ("*soft-skills*"); застосовувати симуляційні вправи та тренажери; чітко структурувати та візуалізувати навчальний контент (схеми, таблиці, малюнки, відео), забезпечити онлайн доступ до навчально-методичних матеріалів, щоб студенти були вільні у виборі часу для навчання [1].

Отже, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у закладі вищої освіти потребує упровадження інноваційних технологій, форм, методів та засобів організації навчального процесу. З огляду на специфіку фахової підготовки, він має, по-перше, передбачати очні інтерактивні заняття в аудиторії (в ігровому залі, на спортмайданчику тощо) для формування спеціальних знань, умінь та навичок; по-друге, зважаючи на рівень зайнятості сучасних студентів та особливості їх пізнавальної активності, має забезпечувати доступність навчальних матеріалів та можливість поглиблювати отримані знання у процесі спеціально організованої самостійної навчальної діяльності. Розв'язання означеного завдання, на нашу думку, уможливило впровадження змішаного навчання, концепція якого і полягає у наданні студентіві можливості вибудовувати власну освітню траєкторію під керівництвом викладача на основі методично коректного комбінування елементів очного, дистанційного та електронного навчання. Така інтеграція значно розширює освітні можливості навчальної програми, оскільки передбачає поєднання різних способів упорядкування викладачем навчального матеріалу та його опрацювання і засвоєння студентом.

Погоджуємося із думкою науковців про те, що змішане навчання є збагаченою освітньою моделлю, оскільки поєднує найкращі елементи традиційного, дистанційного, електронного та самостійного навчання. Аналіз напрацювань учених [2; 7] дозволив виокремити такі можливості організації освітньої взаємодії в умовах змішаного навчання, що можуть бути використані у практиці професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури:

1. *Проведення лекційних занять онлайн* (використання онлайн трансляцій, вебінарів або якісних відеозаписів лекцій), що сприятиме створенню якісного електронного контенту, дозволить вивільнити час викладача та аудиторний фонд. Матеріал лекційних занять може бути оформлений у вигляді відеолекцій, мультимедійних презентацій та електронних текстів в комбінації з технологіями самотестування, тобто може бути легко використаний і доступний для самостійного засвоєння кожному студентіві у будь-який час.

2. У змішаному навчанні на *семінарських та практичних заняттях* відбувається *обговорення найцікавіших і найважливіших тем курсу*, а також відпрацювання практичних навичок з підтримкою веб-та електронних ресурсів. Водночас такі можливості віртуальних класних кімнат, як використання спільних сховищ навчальних матеріалів, організація онлайн-трансляцій, можливість в режимі реального часу поставити запитання і почути відповідь, продемонструвати виконані завдання, провести тестування тощо, дозволяють повноцінно проводити такі заняття за спеціальним розкладом поза межами фізичної аудиторії, і в такий спосіб дозволяють студентіві обирати місце навчання.

3. *Інтерактивні навчальні матеріали курсу* (підручники, методичні посібники тощо) представлені як в друкованому, так і в електронному вигляді, але в останньому містять доповнення (вправи, посилання на інтернет-ресурси, анімація, відео тощо) для більш успішного освоєння дисципліни, а відтак курс стає більш привабливим для студентів, оскільки дозволяє опрацьовувати матеріал в індивідуальному темпі, зосередитись на конкретних питаннях, поглибити їх вивчення.

4. *Онлайн спілкування* – досконалий новий елемент процесу, який прийшов у змішане навчання з дистанційного навчання. Для його організації використовуються такі інструменти, як чат, форум, соціальні мережі, електронна пошта, коментарі тощо, які дозволяють студентам спілкуватися і працювати разом, а також за необхідності консультуватися з викладачем та одногрупниками в будь-який час і отримати відповідь у найкоротших термін.

5. Проведення *проектної та групової роботи в мережі на основі використання відкритих інструментів і сервісів* (блоги, вікі, віртуальні лабораторії, спільні дошки, сервіси розміщення фото, відео та ін.). Такі проекти розвивають навички роботи в Інтернеті, аналізу інформації з різних джерел, а також навички групової взаємодії, розподіляти обов'язки та відповідальність за спільну справу. До переваг даного виду навчальної взаємодії можна віднести такі: відкритість (доступність та структурованість навчальних матеріалів, чіткі критерії оцінювання, можливість відстежувати статус виконання завдання на будь-якому етапі), гнучкість й адаптивність (можливість добирати додаткові матеріали та завдання відповідно до інтересів і здібностей конкретного студента), зручність організації (відсутність необхідності зустрічатися, незалежність від часу консультації тощо), можливість зберегти результати і використовувати їх у подальшій діяльності.

6. Використання комплексів *автоматизованого тестування та самотестування* дозволяє отримувати неупереджену оцінку результатів навчальних досягнень студентів, організувати прозору і зрозумілу систему допуску до проміжної та заключної атестації з дисципліни із мінімальною участю викладача.

7. Рейтингове оцінювання *взаємодії студента з електронним середовищем*, що фіксується системою (виконання індивідуально-дослідних завдань, самостійне опрацювання питань до заліку чи екзамену, перевірка на "антиплагіат" письмових студентських робіт), дозволяє студентів сформулювати навички самостійної роботи та самоконтролю навчальних досягнень, а викладачеві здійснювати безперервний моніторинг ефективності навчального процесу та оцінку його якості.

Висновки. Таким чином, актуальність запровадження змішаного навчання як інноваційної технології порівняно з традиційними формами і методами організації освітнього процесу у закладах вищої освіти зумовлене такими його перевагами: індивідуалізація та персоналізація освітньої взаємодії, її практична орієнтованість; підвищення активності та самостійності пізнавальної діяльності студентів за рахунок доступності та інтерактивності навчального контенту, гнучкості та адаптивності його змісту; можливості отримувати швидкий зворотний зв'язок та певною мірою контролювати час, темп і спосіб оволодіння навчальним матеріалом. На нашу думку, за умов зростання обсягу навчальної інформації і одночасного скорочення кількості аудиторних занять та збільшення часу для самостійної роботи студентів, саме впровадження змішаного навчання в практику професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури може стати чинником забезпечення якості освітнього процесу, підвищення його ефективності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у визначенні ефективності використання технологій змішаного навчання у процесі формування фахових компетенцій майбутніх учителів фізичної культури.

Використані джерела

1. Амосова К. Хто такі "міленіали", і як навчати таких студентів [Електронний ресурс] / Катерина Амосова // Українська правда. – 16 січня 2018. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/01/16/228473/>
2. Велединская С. Б. Смешанное обучение (blended-learning) и его возможные перспективы в ТПУ / С. Б. Велединская // Уровневая подготовка специалистов: государственные и международные стандарты инженерного образования: сб. тр. науч.-метод. конф. Национальный исследовательский Томский политехнический университет, 2013. – С. 105–106.
3. Евсева А. М. Смешанное обучение как форма организации учебного процесса по иностранному языку в техническом вузе / А. М. Евсева // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6. – С. 955–956.
4. Максимчук І. А. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки / дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Максимчук Ірина Анатоліївна. – Хмельницький, 2017. – 285 с.
5. Михайленко О. Постіндустріальна вища освіта крізь призму технологій, свободи, лідерства і культури: результати українсько-канадського пілотного дослідження цифрових компетенцій та культурних цінностей студентів і викладачів [Електронний ресурс] / Олена Михайленко, Тодд Блейон. – Режим доступу : <http://www.edu-trends.info/uoit-project/>
6. Міністр: Нова українська школа має три основні компоненти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/reform/59168/>

7. Никитина М. С. Модель смешанного обучения в системе высшего образования [Электронный ресурс] / М. С. Никитина // Материалы IV Международной студенческой электронной научной конференции "Студенческий научный форум-2012", 15 февраля – 31 марта 2012 г. – Режим доступа : <https://www.rae.ru/forum2012/10/3052>
8. Покоління Z: "Міленіали на стероїдах", які виростили з телефоном в руці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/28920838.html>
9. Про змішане навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dl.khpi.edu.ua/mod/book/view.php?id=12107>
10. Соціально-економічний портрет студентів: результати опитування (30 травня 2016) [Електронний ресурс] / Тетяна Жерьобкіна, Марія Куделя, Ігор Самохін, Ірина Когут, Єгор Стадний. – Режим доступу : <https://cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichnyi-portret-studentiv-rezultaty-opytuvannia>
11. Труш Н. Підготовка майбутніх педагогів до фізичного виховання шестирічних першокласників [Електронний ресурс] / Надія Труш. – Режим доступу : <http://personal.pu.if.ua/depart/nadiia.trush/resource/file/Trush%20N%2C%202014.pdf>
12. Чого чекати HR у 2018-му? (тренди для міленіалів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lviv.com/lab/softserve-rozrobyly-dodatok-dopovnenoyi-realnosti-dlya-fortetsi-tustan/>
13. Blended Learning / Dzubian C., Hartman J. L., Moskal P. D. // Educause. – № 7 (2004, March 30). – P. 1–12.
14. Classifying K–12 Blended Learning / By Heather Staker and Michael B. Horn [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf>
15. Duhaney D. Technology and higher education: Challenges in the halls of academe / D. Duhaney // International Journal of Instructional Media. – 2005. – Vol. 32. – № 1. – P. 7–15.
16. Horn M. Blended: Using disruptive innovation to improve schools / M. Horn, H. Staker. – San Francisco : Jossey-Bass, 2014. – P. 34.

Danyko O. V.

ACTUALITY OF BLENDED LEARNING INTRODUCTION INTO THE PRACTICE OF FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS TRAINING

In the article the theoretical generalization of blended learning features is done and actuality and expediency of its introduction into the practice of future physical culture teachers training in the higher pedagogical educational institutions are determined.

On the basis of scientific literature analysis the essence of the blended learning (resource-based learning, that allows to combine effective forms, facilities and methods of full-time (direct), computer-mediated (electronic) and distance (remote) educational cooperation, and provides formation of academic students self-regulation) is shown. The characteristic features of the blended learning (formal educational programme, when a student with the teacher's direction forms his/her own educational model with the possibility of partial self-control of time, place, way and rate of studies) are established.

It is found out, that under present-day conditions of higher educational system modernization the professional preparation of future physical culture teachers needs the innovation techniques introduction, forms, methods and facilities of educational process organization. We believe that the solution of this task is possible on condition of blended learning introduction.

The advantages of the blended learning introduction in the higher pedagogical institutions (conduction of lectures and seminars on-line; resource-based support of practical lessons with; interactive educational course materials; on-line communication, implementation of project and group work in a network; use of the automatic testing and self-testing complexes; rating evaluation of student and electronic environment cooperation) are shown.

The advantages of blended learning use in the process of future physical culture teachers professional training (individualization and personalization of educational cooperation, increase of activity and independence of students cognitive work due to availability and interactivity of educational content, flexibility of its content, possibility to get a rapid feed-back and up to a point to control time, rate and methods of mastering the educational material) are outlined.

Key words: *blended learning, professional training, future physical culture teachers, innovation techniques.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.2018 р.